

TEMATICA SOCIALISTĂ ÎN ARTA PLASTICĂ BRAȘOVEANĂ ÎN ULTIMII 25 DE ANI

de DINU VASIU

Aniversarea a 50 de ani de la întemeierea Partidului Comunist Român, pe care o vom sărbători în curând, are și semnificația așezării unei pietre fundamentale la temelia dezvoltării artelor plastice în țara noastră.

Și aici ca în toate domeniile de activitate, baza cea mai temeinică pentru susținerea și împlinirea unei acțiuni este ideologia Partidului. Pentru că prin justetea de orientare, prin adevărul care îl promovează, o acțiune anumită este integrată vieții, integrată în ordinea firească a lucrurilor și deci înzestrată cu toate șansele reușitei.

În domeniul artelor plastice ideologia Partidului s-a concretizat în eliberarea forțelor creatoare din limitele materiale și îngrădirile mentalității burghezo-capitaliste, care cerea o artă fără scop, o artă numai de agrement vizual.

Odată create artiștilor plastici condiții de lucru la adăpostul grijii zilei de mâine și dind activității lor încredințarea împlinirii prin artă a unui țel social, evoluția artelor plastice a cunoscut la noi o ascendență impetuoasă, cu strălucitoare traiectorie spre viitor.

Astăzi, cînd privim retrospectiv și recapitulativ în urmă, ne sînt mai conturate și mai limpezi imperativele momentului de început al vieții noastre noi.

Că după 1944, artele plastice din țara noastră își mobilizau forța de limbaj și conținutul de inspirație în slujba reconstrucției țării, apare nu numai ca o necesitate stringentă a momentului istoric, ci și ca o continuare firească a unei tradiții de artă militantă.

Semnificativă, chiar pentru Brașov, este opera pictorilor Constantin Lecca și Mișu Popp, care au slujit cu mijloacele artei lor idealurile democratice ale revoluției din 1848, și năzuința de independență și unitate națională.

Alături de pictura în ulei, desenul a fost încă un mijloc eficace prin care mulți artiști exprimau năzuința poporului de emancipare socială și criticau cu mult curaj corupția și exploatarea nemiloasă a păturii bogate conducătoare.

Vedem cum la începutul sec. XIX în revistele umoristice ale vremii, contemporanii lui Lecca și Mișu Popp, artiști cu prestigiu ca Iuliu Ardeleanu, Henri Trenk, Henri Dembitzki, Karl Alexander și însuși marele scriitor progresist Bogdan Petriceicu Hașdeu, desenează caricaturi ale căror săgeți lovesc usturător în boierimea exploatare și monarhia reacționară de origine străină.

Pe măsură ce exploatarea devine tot mai cruntă, când țărănimea se răscoală pentru pământ și o viață mai bună (1907), iar muncitorimea începe să organizeze rezistența și lupta împotriva asupririi, înainte ca și după primul război mondial imperialist, artiști patrioți fac din arta lor o armă cu tăiș de foc.

Marii noștri pictori progresiști Octav Băncilă, Iosif Iser, Francisc Șirato, Camil Ressu, Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu, secondati de caricaturiști talentați ca Jiquidi Constantin, Mantu Nicolae, Ary Murnu, Petrescu Găină, înfierează cu o mare vigoare combativă, cruzimea bestială cu care este reprimată răscoala țăranilor, lăcomia și corupția cercurilor guvernante, jaful ocupanților germani în timpul primului război mondial și cheamă poporul la luptă împotriva exploatării, a uneltirilor interne și internaționale, împotriva războiului imperialist.

Iată că în trecutul plasticii românești avem o lungă și bogată desfășurare de tradiție militantă, așa încât, când Partidul Comunist Român a început lupta pentru dezrobirea poporului nostru de sub exploatarea burghezo-moșierească, a găsit în artiștii plastici luptători încercați pentru libertate și progres, care au răspuns imediat chemării partidului, și au urmat cu însuflețire direcția de îndrumare dată de partid.

În toiul luptei dinainte și din timpul celui de-al doilea război mondial, ca și în primii ani de reconstrucție a țării de după 23 August 1944, artiștii plastici brașoveni, alături de întreg frontul plastic din țară, au susținut cu asiduitate, zi de zi, luptele politice, propaganda frontului antihitlerist, prietenia româno-sovietică, democratizarea țării, campania reconstrucției, reforma agrară, culminând cu naționalizarea industriei, cooperativizarea agriculturii și punerea întregii economii a țării pe baze socialiste.

Referindu-ne la tematica socialistă în plastica brașoveană de după 23 August 1944, nu se poate să nu evocăm și anticipările, imediat anterioare, cum este **Portretul de muncitor**, desen în creion, deosebit de expresiv, mărturisind compasiunea artistului Tamás Imre, el însuși fiu de muncitor, pentru trudile chipuri ale oamenilor simpli, desen a cărui serioasă și superioară factură amintește de vechii maeștrii olandezi. Sau piatua Colomeea de vigurosul expresionist Hans Eder, lucrată în Galiția în timpul primului război mondial, făcând parte dintr-un ciclu de viziuni ale dezastrelor războiului. Pictura reprezintă o fabrică distrusă de bombardament, ridicându-și cioturile afumate către un cer cenușiu ca un bandaj murdar.

Opera lui Hans Eder continuă și după 23 August 1944, încă cu mai multă pregnanță, să ilustreze problematici și tipuri contemporane. Folosind ca pe o parabolă motivele religioase, Eder tălmăcește umanist episoadele

din viața lui Christ, așa încât scenele biblice devin un protest și un indemn, atitudine socială în sprijinul celor năpăstuiți și nedreptațiți.

Portretist de caractere accentuat conturate, Hans Eder a lăsat o întreagă galerie de portrete ale unor personalități de seamă transilvănene și brașovene ca Octavian Goga, Păstorel Teodoreanu, arhitectul Schuller, regizorul Simionescu, doctorul Depner etc., caracterizându-i, scoțind în evidență dinamica frământărilor lăuntrice proprii fiecăruia și acele intime gesturi semnificative unei profesii îndelung practicate.

Pe aceeași cale de bună tradiție expresionistă și postimpresionistă își exprimă participarea la susținerea și reprezentarea împlinirilor sociale, artiștii plastici în vîrstă, care rămîn credincioși mijloacelor tradiționale de expresie.

Cu o spontaneitate a tușei care îi este proprie, pictorul Ștefan Mironescu, pe lângă pitorescul Șcheiului și vechiului oraș, al cărui trubadur plastic ne-am obișnuit să-l considerăm, se aplică cu aceeași ferveur în prezentarea unor **Blocuri noi, Blocul turn, Fabrica de cărămizi, La cuptorul de var, Atelierul unui pictor, Femeie cosind** etc.

Artistul emerit Gustav Kollar, căruia îi datorăm veritabile bijuterii în acuarelă, prinzînd, ca într-o țesătură de borangic intimitatea unor colțuri de natură, culorile și luminile anotimpurilor, a surprins de asemenea momente de viață contemporană, cum sînt cu pătrundere observați într-o pictură în ulei, **Muncitori în fața minei, sau în acuarelă Copii în vacanță, Controlul pieselor, Munca în colectiv.**

De la Conrad Veleanu avem o sobră și densă evocare a „**Carierei de lingă Fabrica Răsăritul**”.

Tarasov Stavru, petrecîndu-și ultimii ani de viață la Brașov, înzestrează patrimoniul județean cu opere de o liniștită și echilibrată cromatică, printre care sînt demne de amintit picturile: **Doi școlari**, semnificativă scenă cu nepoțica pionieră învățînd bunicul să sorie și să oitească și **Pionieri culegînd plante medicinale.**

Deschizînd recent o amplă expoziție retrospectivă cu prilejul împlinirii a 85 de ani, pictorul Hermann Morres ne relevă o însuflețită activitate militantă pe tărîmul plastic, printr-o suită de teme tratate cu vigoare și conștiinciozitate documentară cum sînt: **Recolta, Turnătorie, Muncitor agricol, Hai la fin, Repaus de amiază**, sau compozițiile din patrimoniul muzeului nostru **De ziua Scintei, și Cum se scotea birul de la iobagi**, satirizînd brutalitatea sistemului de stringere a birurilor.

Și pictorul Hübner Carol, cu sobritatea manierei sale de factură clasică, altoită însă pe o sensibilitate impresionistă, evocă imagini actuale ca **Proba oțelului, Electrificare, Partizanii, Căraușii** etc.

Pe Leiter Artur, cu o dispoziție vizionară, cu o pensulație largă, imprumutînd nuanțele și reavănul pămîntului, cu picturalitate și înțeleasă punere în scenă, îl reprezintă în modul cel mai evident compoziții cum sînt: **Răscoala țărănească, Pe podul de la Ilienii, C.A.P. 23 August, sau La cuptoare.**

Pictorul Nemeş Andrei, mai înclinat către miniatură şi meticuloasă fineţe, reuşeşte să-şi menţină specificele însuşiri şi în compoziţiile de mari dimensiuni: **Construcţia Ateneului, Țăran muncitor** şi **Construirea unui şantier muncitoresc**.

La aceeaşi generaţie aparţine şi pictorul din Codlea, Aurel Bordenache, cu alură şi la propriu şi în creaţia sa, de apostol modern al clasicismului. Fin observator al naturii şi vieţii înconjurătoare, gravor remarcabil şi portretist, deţinem în muzeu de la artist, un expresiv bust al lui Lenin.

Galeria artiştilor de merit a generaţiei vîrstnice se încheie şi îşi completează profilul prin adăugarea lui Iacob Brujan, un preţios postimpresionist.

Cu delicata poezie a mozaicului său de pete mărunte de culoare, face să prindă viaţă zîmbetul alb al caselor lucind printre copaci, întorcerea vitelor de la păscut, tipuri neaoşe de ţărani şi tot ce mărturiseşte climatul de viaţă rurală sănătoasă, patriarhală.

În dialectica devenirii mişcării plastice contemporane, tradiţia îşi are valoarea sa de rădăcină adînc prinsă în solul spiritual al generaţiilor stratificate, păstrătoare a sensibilităţii şi virtuţilor străbune, a experienţelor şi înţelepciunii acumulate, rădăcină care susţine şi alimentează dezvoltările ulterioare, înflorescenţa tuturor stilurilor, curentelor, tendinţelor care apar cu necesitate în arta plastică.

Iată de ce, în ţara noastră, nu sînt încurajate experienţele întîmplătoare, făcute numai din dorinţa de noutate şi originalitate, ci evoluţia artei plastice este îndrumată pe calea sa firească de înnoire, cu roadele aşteptate ale unor tradiţii mereu îmbogăţite.

Tematica socialistă ridică probleme de plastică întru totul în ordinea şi sensul caracteristic spiritualităţii epocii noastre. Este sensul de evoluţie al reprezentării plastice, de la descriere naturalistă, la evocare simbolică şi meditaţie, la reprezentare de idei. Se tinde dar, către o artă de sinteză spirituală, capabilă să definească o întreagă categorie socială, o generaţie, un ideal de viaţă.

Prin concizia de conţinut şi exprimare pe care o pretinde, tematica socialistă obligă la cristalizarea şi ordonarea năzuinţelor, experimentărilor, aşa încît devine o piatră de încercare pentru creator şi o garanţie a valorii artistice.

La noi în ţară, tendinţele moderne, cu orientarea socialistă ce ne caracterizează, sînt promovate şi în bună măsură consolidate de generaţia de mijloc, apreciată cu aproximaţie desigur la o vîrstă între 30 şi 60 ani.

Braşovul a dat chiar pe unul dintre pionierii plasticii moderne, pe Mattis Teutsch, care, alături de Vasili Kandinschi, Paul Klee şi de ansamblul Şcolii Bauhaus-ului, a adus o contribuţie originală şi de valoare la spiritualizarea plasticii.

Este un precursor de la care generaţia contemporană braşoveană a preluat nu maniera sa, ci utilizarea introspecţiei şi analizei, o mai mare

libertate și emancipare de prejudecăți în minuirea mijloacelor de expresie și, de asemenea, procedeul metaforei plastice.

Mattis Teutsch, întotdeauna un socialist militant, mai ales după 1944, dă artei sale o referire pronunțat socialistă, însuși denumind-o realism constructiv.

Așa este alegoria poetică **Vara**, grup de capete de țărani țesuți din lumina caldă, toropită de vară și galbenul griului copt, sau **Medicul**, evocare în alb, a unei profesii ce ține de alb, prin misiunea de a vindeca, de a veghea la păstrarea albă, curată a sănătății.

Uneori se combină miini cu gesticulații expresive, torsuri și figuri cu mimică evocatoare, unelte, aparate, obiecte, toate micro- și supradimensionate, într-un ansamblu de viziune suprarealistă, dar care nu este decît o perspectivă inedită, de mai sesizantă abordare, o supra-perspectivă a realității imediate.

Dintre asemenea imagini cităm: **Oratorul**, cu puterea de circulație, convingere și determinare a cuvîntului rostit, **Celistul**, **Agronom**, **Șoferul** sau **Concert**, imagine de sugestii sonore a unui pian imaginar și serafica, transportată liniște de pe figurile personajelor care ascultă.

Dintre pictorii brașoveni care mărturisesc o descendență directă din arta lui Mattis Teutsch, este Emilia Apostolescu.

Ca și Mattis Teutsch, în compozițiile cu personaje, Emilia Apostolescu simplifică reprezentarea, la o grupare de busturi, care sînt puse să sugereze diferite preocupări cum sînt: **Săditul pomilor**, **Femei îngrijind de răsaduri**, **Constructori** etc.

În unele picturi aceste busturi se întrepătrund, se contopesc, realizînd o imagine de sinteză, o portretizare generală, globală a unei colectivități. De o asemenea factură sînt compozițiile: **Generație**, **Virsa de aur**, **Marama**. În picturile mai recente artista se îndreaptă către o imagine decorativ-simbolică, de mit popular și aspirație senină. Așa sînt: **Pomul vieții**, **Ritual**, **Zbor** care, mai îndepărtate ca aspect de imaginile cotidiene, nu sînt lipsite de problematică contemporană, ci includ potențial, simbolizat, dragoste de viață, încredere, năzuință spre mai bine.

Un expresionist, nu atît al zburciului sufletesc, ci mai mult al unei romantice înclinări a fanteziei și misterele negrului pe care îl folosește, ni se relevă Friedrich Bömches.

Cu o lirică sensibilitate a tușei, Bömches însăilează spontan închegări de lumină și umbră care prind viață devenind chipuri de oțelari, țărani, copii și tipuri dramatice de femei. De la un **Triptic reprezentînd rîscoala țărănească din 1907**, mai îndepărtata **Rîscoală a breslei cizmarilor brașoveni**, la **Plutași pe Dimbovicioara**, **Politehnizare**, **Turnătorie**, **Lumina barajului**

Sadu, Peisaj industrial, Fabrica de ciment, pictorul investește cu un poetic dramatism motivul industrialca și subiectele de gen.

Cel mai tânăr pictor din generația de mijloc, Eftimie Modilcă este deosebit de reprezentativ pentru lirismul său avântat, pentru o cromatică de autentic specific național, valorificând simbolurile și miturile folclorului. Astfel, personajele sale par coborite din legendă, desprinse de pe frescele Voronețului, sau din cimpul înflorat al scoarțelor. Sînt cunoscute **Pădurencile** sale cu alură de prințese bizantine, dar și **Minerul, Peisaj industrial** și mai ales, compozițiile **Pe-al nostru steag e scris unire**, desfășurare istorică de la Intemeiere pînă la Eliberare, într-un cimp de falduri de drapel și **Noaptea lui 23 August 1944**, imagine amplă și solemnă.

Cu o poetică înclinare către seninătate și încredere sînt realizate compozițiile lui Gheție Hîlohi Alexandrina **Onești, Turnuri de conducere, Studentă, Colectivistă, Practica în producție**.

Pictorița Blănuța Zina folosește referirea directă, exprimarea retorică, ceea ce apropie pictura sa de manifestul politic. Dintre numeroasele sale compoziții tematice menționăm: **Cercetînd planul, Primul abecedar, Mereu în frunte. Ciobani, Mama, Vara**.

Alături de pictori, graficienii brașoveni sînt foarte productivi și combativi, cu atît mai mult cu cît mijloacele grafice de exprimare concisă, concentrată și ușurința difuzării, fac ca operele grafice, desen, gravură, afiș, caricatură, să capete un plus de eficacitate.

Bianca Podea, cu eleganță și lapidară concizie desenează chipuri de țărani ai răscoalelor, de revoluționari cu spada sau cu condeiul ca: **Gh. Doja și Barițiu**, sau dindu-le o poetică atmosferă în pastel, stanțele contemporane, **Gospodăria agricolă din Stupini, Sportiva, Țărancă din Rupea**.

Pe graficianul Weiss Helfried, multilateral și ca varietate tematică și a numeroaselor tehnici grafice în care excelează, îl definește o mare suplețe a liniei, noblețe și sobrietate a imaginii. Din bogatul său repertoriu tematic amintim de **Exploatare forestieră, Răscoala calfelor**, desenul privind segregatia rasială **Pînă cînd ?, Primăvara pe ogoare, 23 August 1944, Tractoare, Livezi noi, Șantier**, sau **Ciclul 1907**. De o ascuțită pătrundere, tăios satirice, cu semnificații filozofice, iar în imagini contemporane vădînd un optimism expresionist, sînt desenele în tuș ale lui Victor Stürmer. Într-un ciclu intitulat **Panopticum** prinde în acele ironiei ca într-un insectar, racilele morale arătînd mostre ca: **Clovnul, Calomniatorul, Războinicul** etc.; în ciclul **Note de călătorie**, portretizarea spirituală a unor locuri de importanță istorică, turistică sau economică din regiunea noastră. Astfel sînt **Viscri, Vama Veche, Fetele din Căpilna, Ceesurile** etc. Mai adăugăm la acestea și imagini ale dezvoltării noastre socialiste cum sînt: **Bravo România, Pe drumul belșugului**.

Un prodigios grafician este și Harald Meschendörfer, de o virtuoză acuratețe tehnică, iubind prețiozitatea amănuntului în grafica sa miniaturală cum sînt numeroasele timbre create de artist cu flora și fauna țării

noastre, ca și echilibrul matematic între forme și suprafețe, fundamentându-și temeinic geometria estetică cu care evocă subiecte ca **Hiroșima, Diamantul, Facerea lumii, Șantier**.

Personal, din motive tehnice numărându-mă printre graficieni, deși domeniul meu este pictura, în aquarele încerc să dau transfigurare poetică unor subiecte de importanță contemporană cum sînt: **Deștelenire, Crescătorii de păsări, Fetița cu floarea soarelui, Gătitul miresei, Cuptoare în activitate, Jertfele victoriei, Balada proletară, Moment istoric** etc.

În caricatura și desenul satiric, două nume s-au impus: regretatul Mircea Capătă din Făgăraș, de o formație mai literară, învăluindu-și parcă ascuțișul poantelor în delicate metafore plastice, cu preferințe pentru aspectele politice internaționale și gluma moralizatoare la adresa unor aspecte cotidiene. Sînt edificatoare titluri ca: **Răpirea Europei Occidentale, Se joacă cu albele** (aluzie la segregarea rasială), **Fiarele pădurii** sau tinichelele care rămîn presărate peste tot în pădure în urma unei chermeze populare, și multe altele.

Constantin Cazacu, foarte volubil, de un spirit deosebit de acid, mai direct și fără menajamente în exprimare, dar cu eleganță și extremă concizie a desenului, atinge cu ironia sa usturătoare **Birocratism-ul** și lipsa de **Răspundere**, a unor funcționari, care sînt tot atîtea **Bețe în roate** pentru bunul mers al serviciului, pe tineretul care acumulează nenumărate **Ceasuri pierdute** pe bulevarde și în cafenele, pe cei care pornesc **Greu la treabă**, tipul **Carieristului** și întreaga faună de apucături, astăzi incolțite, copleșite de virile opinii și condamnate dispariției.

Pentru afiș îl menționăm cu precădere pe Körösy Gheorghe, un maestru al genului, care îmbină perfecțiunea tehnică cu virtuți plastice evocatoare. Menționăm cunoscutele sale afișe: **Cartea, Afiș R.P.R., Două decenii de viață nouă în regiunea Brașov, Infloresc orașele și satele Regiunii Brașov**.

În încheiere amintesc cu îndreptățită încredere de generația tină de artiști, care își caută îndrăzneț și pasionant orientarea și limbajul propriu și pentru care organizarea expoziției de artă plastică în cinstea aniversării Partidului din primăvara lui 1971, va fi prilejul afirmării confesiunii lor de credință.

DIE SOZIALISTISCHE THEMATIK AUF DEM GEBIET DER BILDENDEN KUNSTE IM KRONSTADT DER LETZTEN 25 JAHRE

(ZUSAMMENFASSUNG)

Auch auf dem Gebiete der bildenden Künste legte die Ideologie der Partei eine natürliche und genaue Entwicklungslinie fest. Wort und Inspiration wurden in den Dienst des Wiederaufbaus des Landes gestellt, als eine Notwendigkeit des historischen Augenblicks und als Fortsetzung einiger Traditionen der militanten Kunst. Diese kam bereits zu Beginn des 19. Jahrhunderts in der fortschrittlichen Malerei der Kronstädter Constantin Lecca und Mișu Popp zum Ausdruck, die der Plejade der Revolutionäre von 1848 angehörten und wurde später, vor und nach dem 1. Weltkrieg, in der humanitär-patriotischen Kunst der grossen Humanisten auf dem Gebiete der Malerei wie Octav Băncilă, Francisc Șirato, Camil Ressu, Nicolae Tonitza, Ștefan Dimitrescu u. a. fortgesetzt.

Nach 1944 beteiligt sich die ältere, den traditionellen Ausdrucksmitteln treu gebliebene Generation an der Unterstützung der sozialen Errungenschaften mit Kunstwerken, deren Themen diese Errungenschaften dokumentieren.

Zu den bedeutendsten dieser Maler gehören Hans Eder, Mironescu Ștefan, Gustav Kollar, Tarasov Stavru, Hermann Morres, Leiter Arthur, Nemes Andrei, Bordenache Aurel und Brujan Iacob.

Die modernen Tendenzen entwickeln sich, den höheren sozialen Erfordernissen entsprechend, von der naturalistischen Beschreibung zur symbolischen Veranschaulichung und Meditation, also bis zur Darstellung von Ideen und es entsteht eine Kunst, die fähig ist, eine ganze soziale Kategorie, eine Generation, ein Lebensideal abzugrenzen und die von der mittleren Generation, also von den Künstlern zwischen etwa 30 und 60 Jahren, gefördert und gefestigt wird.

Ein Vorgänger dieser Tendenzen in Kronstadt war Mattis-Teutsch, dessen Kunst von Emilia Apostolescu, Boroș Ludovic, Friedrich Bömches, Modilcă Eftimie, Gheție Hilohi Alexandrina, Blănuță Zina, den Graphikern Bianca Podea, Helfried Weiss, Viktor Stürmer und Harald Meschendorf, dem

Aquarellisten Dinu Vasiu und den Karikaturisten und Satirikern Mircea Capătă, Cazacu Constantin, sowie von dem Plakatzeichner Körösy Gheorghe, um nur die begabtesten zu nennen, fortgesetzt wurde.

Die junge, noch in Entwicklung begriffene Generation, wird ihr Glaubensbekenntnis im Rahmen der Ausstellung für bildende Künste, die zu Ehren des Jahrestages der Partei im Frühjahr 1971 eröffnet wird, zum Ausdruck bringen.